

Af
ASTVALDUR BJARKI
THRAINSSON
ULLA VANKE EGESKOV

Udfordringer fra fortiden

I det forløbne år er der en arbejdsopgave, der har fyldt meget i bevidstheden for de ansatte på Sydhimmerlands Museum – og ikke mindst for håndværkerteamet, der meget konkret har kæmpet for at finde en holdbar løsning på de udfordringer, der forelå. Arbejdsopgaven har et navn: Vedligehold af husene på Vikingegården Fyrkat.

Vikingegården Fyrkat ligger ved Hobro på en skråning ca. 1 km fra Vikingeborgen Fyrkat med udsigt over Onsild Ådal. Vikingegården består af en rekonstruktion af en vikingegård fra Vorbasse og omfatter 9 større og mindre huse samt et besøgscenter. De rekonstruerede huse blev alle bygget i perioden 1994-2002. Vikingecenter Fyrkat har en lang række formidlingsaktiviteter, der foregår ved levendegørelse, og derfor er husene på centeret rammen omkring alt formidlingsarbejde på stedet. Der bliver endvidere afholdt lejrskoler i husene, ligesom et af husene fungerer som kiosk og billetsalg. I 2010 havde Vikingecenter Fyrkat 16.218 besøgende. Det siger sig selv, at en

Lervæg der er faldet ned på grund af frostsprængninger. Pileflet inden i væggen er endvidere så skørt, at pilegrenene er knækkede. Denne væg er meget vanskelig at reparere, da den mangler stabilitet og bør helt udskiftes.

Pudsafskalninger på hele langsiden af et vikingehus.

årrække med et tilsvarende besøgstal og med forskelligt vejrlig har slidt på vikingegården; således er der løbende lavet reparationer på pilehegn, lervægge, tagrygninger og lergulve. Den største udfordring på Vikingecenter Fyrkat i disse år er dog lervæggens naturlige forfald.

Til husene på vikingegården Fyrkat er benyttet den byggemetode, man mener, vikingerne har brugt. Det vil sige, at der er lavet et skelet af tilhuggede egestammer, som er nedgravet i jorden, og imellem dem er bygget vægge af pileflet, der er beklasket med ler. Alle vægge er efterfølgende blevet farvet med kalk, som er iblandet sand. På husene er lagt stråtag med en græstørvsrygning. Det giver nogle huse, der har organiske former og et miljø, som må forventes at ligge tæt på, hvordan vikingetidens gårde kan have set ud.

Forfald og vedligehold

Stort set fra det tidspunkt, da husene på Vikingegården stod færdige, har der været problemer med frostsprængninger i den yderste pudsede overflade på husene. Den mindste lille sprække i pudsets overflade får den underliggende ler til at suge væde, og, når frosten kommer, frostsprænges leret, og den sandblandede kalk skaller af. Der er således hvert eneste år løbende foretaget reparationer af ler og puds.

De seneste år har udfordringerne dog været noget større. Vikingegårdens huse har, for de ældstes vedkommende, nået en alder af 15 år. Mens egestammerne, der danner skelettet af husene, stadig har 10-15 års levetid, så har pileflettet i væg-

Hus med store afskalninger helt ind til pileflet. Det ses tydeligt, hvor der det foregående år har været lavet reparationer. På grund af væggenes dårlige forfatning opstår der konstant nye store områder med afskalninger.

gene stort set udtjent deres. Lervægge står og arbejder alt efter luftens og ikke mindst jordens fugtighed, og derfor bliver pileflettet inden i væggene selvfølgelig også udsat for udsving i fugtighed samt de varme-/kuldegrader, der nu engang er udenfor. Omkring husene er, netop for at begrænse fugten, nedgravet drænledninger, som skal lede vand væk fra husene, men noget tyder på, at de ikke fungerer efter hensigten. Det betyder, at lervæggene er blevet porøse i deres kerne og nu giver sig mere end tidligere. Det resulterer i, at pileflettet inde i væggene falder sammen år for år og sammen med frostens hærgen giver store afskalninger. I vinteren 2009/2010 gav gavlens i kioskeygningen og smedjen efter for frostsprængninger og faldt ned. Der er ikke nogen tvivl om, at alt dette kun er begyndelsen på de større genopbygningsopgaver.

Håndværkerteamet var i foråret 2010 langt ude over almindelig vedligehold i arbejdsbyrde på Vikingecenteret; to gavle skulle bygges op på ny, ligesom man selvfølgelig arbejdede med en deadline, der hed Vikingecenterets åbning i påsken. Den langvarige frost umuliggjorde, at begge gavle stod færdige til åbningen, ligesom håndværkerteamet, igen på grund af frosten, heller ikke kunne komme til at lave ler- og pudsreparationer på de øvrige bygninger. Der blev lavet en prioritering af arbejdsopgaverne. Billetsalg og kiosk skulle stå færdige først, dernæst smedjen og til sidst skulle alle de øvrige ler- og pudsreparationer foretages. Vikingegårdens ansatte måtte så leve med, at håndværkerne arbejdede på husene hele sommeren 2010.

Der er igennem de sidste to år blevet diskuteret, hvordan man i fremtiden vil kunne bygge husene på Vikingegården Fyrkat, så de blev mere bestandige. Der er ikke nogen tvivl om, at en sokkel vil kunne afhjælpe en del af problemerne. Hvis lervæggene stod på en sokkel, ville de ikke kunne suge fugt fra jorden, og væggene ville ikke være så udsatte for frostsprængninger. Ligeledes ville lervæggene stå bedre, hvis de fik et mere bestandigt materiale i kernen. De nuværende pilegrene bliver relativt hurtigt porøse og falder en smule sammen inde i væggene, hvorved væggene mister stabilitet og kræver mange reparationer. Det siger sig selv, at anderledes byggematerialer ikke må give de besøgende et anderledes indtryk af stedet end det nuværende. Der skal stadig være organiske former samt et sandblandet pudslag uden på husene.

Forsøg på en løsning

Som et forsøg, blev museets ansatte enige om at prøve at lave et felt i kioskbygningens gavl, hvor der i stedet for pileflet blev lavet en sokkel, lagt tagpap som fugtspærre og med mursten bygget en kerne op. Feltet blev siden pudset og kalket i de samme farver som de øvrige huse. Kioskbygningen blev valgt, da den, som den eneste bygning på vikingecenteret, har rigtigt mange moderne elementer i forvejen. På billetsalgs-/kioskbygningen ville det ikke forstyrre indtrykket af bygningen så meget, som tilfældet ville have været med de øvrige bygninger, hvis forsøget ikke blev så vellykket som håbet. Således er der i kioskbygningen indlagt el, klinkegulve og toiletter, ligesom der jo er telefon, kasseapparat og dankortautomat.

Forsøget var ikke for alvor vellykket; mureren fik ikke bygget væggen helt efter instrukserne, hvorfor det ikke var muligt at få pudslaget så tykt som ønsket. Dette resulterede i en væg, der ikke har helt den samme bløde form som de øvrige. At bygge et helt vikingehus efter den metode, er nok en tvivlsom affære, da det er yderst usikkert, om man vil kunne opnå det samme udseende på huset og følelsen af "vikingehus", som vi kender det fra de eksisterende huse.

Gavlen på smedjen blev isat en ny egetræsport lavet efter alle kunstens regler og med håndskårne nagler. Væggene i gavlen omkring porten blev forsøgsvis lavet med en kerne af rionet og hønsetråd, og i stedet for ler blev der brugt beton. Væggen blev efterfølgende pudset og kalket i den samme farve som de øvrige huse. Dette forsøg ser til gengæld meget vellykket ud.

Rionettet gav en stabil kerne, og betonen kunne formes i de samme bløde former, som kendetegner de øvrige huse. Når væggene er pudset og kalket, kan man stort set ikke se forskel fra de eksisterende huse.

Denne vinter har igen været hård ved husene på Vikingegården Fyrkat. Håndværkerteamet står over for en voksende opgave med at få Vikingegården Fyrkat til at være et sted, der er holdbart og præsentabelt. De dårlige vægge på husene er et voksende problem, og med tiden risikerer vi at skulle aflukke huse på grund af fare for, at væggene falder ned. Det vil være et stort tab for stedet, for netop oplevelsen af at kunne gå rundt på centeret og se de forskellige huses indretning og funktioner er en vigtig del af oplevelsen og formidlingen på stedet. Som tingene ser ud nu, har vi kraftigt nærmet os det tidspunkt, hvor alle væggene burde udskiftes med nye. Gerne med en løsning, der sikrer mere holdbare vægge samt kræver mindre vedligehold år for år. Håndværkerteamet har fået samlet sig nogle erfaringer fra de to gavles genopbygning, og der inddrages selvfølgelig også erfaringer udefra.

Forsøg med vægopbygning med rionet og beton i forbindelse med nyisat port i gavlen på smedjen. Væggen til højre for døren er opbygget med nye materialer, mens væggen over døren stadig er pileflet og ler. Dette er dog er ved at være i dårlig stand.

